
Hvad Grundtvig vilde

Et stykke journalistik af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Hvad Grundtvig vilde

4

Hvad Grundtvig vilde

Hvad Grundtvig vilde

Genoptrykt i "Himmel og Jord" Pag. 80-85[1]
Jp. 10/9 1933[2]

Hvad Grundtvig vilde.
Af Sognepræst Kaj Munk.

Var det en Fallit, vi fejrede paa Grundtvigs Fødselsdag? Hvor er Slagkraften henne i alle de gamle Slagord: "Det levende Ord", "Frihed for Loke saa vel som for Thor", "Hvad Solskin er for det sorte Muld, er sand Oplysning for Muldets Frænde". Allerede Chr. Richardt var underfundig nok til at tale om ham,

"der buldrer immer løs paa Prænt
mod alt, hvad der er præntet",

og forøvrigt ligetil nok til at fortsætte:

"den Grundtvig kan jeg ikke med,
og han har gjort en Del Fortræd,
skønt mer' hans Følgesvende".

Og paa sin krasse Vis mener Jeppe Aakjær, at

"af levende Mænds døde Tale lærte jeg intet,
af døde Mænds levende Tale lærte jeg alt",

hvorved ganske vist Munden sikkert er taget noget for fuld, da det næppe lod sig gøre for Aakjær ved nærmere Eftertanke at benægte, at han ogsaa af levende Mænds levende Tale havde lært en Del.

Men naar man med lidt Modvilje lader det noget trætte Øje glide hen over Boghyldens utallige Skrifter med N. F. S. Grundtvig-Navnet paa, og naar man med større Modvilje lader Tanken glide hen over den Syndflod af Litteratur, som et fuldtogvel Aarhundredes Beundring, Kritik og Foragt har skyllet sammen om Fødselsdagerens Liv og Virke, kan man jo ikke sige, at Idéen om det levende Ord har haft overskyggende Sukces, hverken hos Opfinderen, hans Lærlinge eller hans Fjender. Har man saa haft det Held nogle Gange ved Møder at være ude for Det levende Ords Agenter af dem til 20 Kr. i Timen (de til 50 er straks bedre), eksploderer man let i et: "Avisen kan jeg dog smide, naar jeg vil!"

Og hvordan har det sig med den Frihed for Aand, som han var den uforfærdede, brændende og aldrig kuede Forkæmper for? Skal vi spørge Fremtidens Mænd, det nye Europa, til Raads: Stalin, Mussolini, Hitler?

I Grundtvigs eget Fædreland værnes Friheden ganske vist stadig med Ildhu. Af hvem? Af Socialdemokratiet, der altid har hyldet Friheden, ret forstaaet som den udelukkende Frihed til at holde Kæft, Trit og Retning. I Skolen har Den frie Skoles Tanker efterhaanden vist saadanne Opfattelser, at Eleverne synes at befordres i Retning af Abetrinet i Stedet for modsat Vej. Og i Kirken - ja, der gik det jo lystigt en Aarrække med Sognebaand, Frimenigheder og Valgmenigheder. Hvordan saa i Dag, da vi staar over for tredie og fjerde Slægtled, da en Masse af disse Menigheders Medlemmer er født ind i Samfundet som Sognemenighedens i Sognet? Farisæismen, Smaaligheden og Persondyrkelsen, der var Skyggesiden af Herligheden ved de vaktes Udtræden af Folkekirken og Sammenslutning i et Forbund for sig, er blevet suppleret med Ligeledigheden. Og den straalende Iver og løftende Glæde, der var hos de første, er blevet blegnæbbet og hænger med Vingerne. Dertil kommer den grænseløse Forvirring, som gør, at de grundtvigske Menigheder snart ikke har andet til fælles end Stridspunkter. Forvirringen satte sit Kronskud, da de to store Kloder i det grundtvigske Verdensrum, Dyrkelsen af Friheden og Dyrkelsen af Trosbekendelsen, bragede sammen omkring den respektværdige Pastor Rørdams Person; det blev til en Ildebrand, der truede med at fortære hele Universet.

*

Der er faret ilde med det grundtvigske Frihedsbegreb som med hans "levende Ord". Men saa er der jo da Højskolen tilbage, hans geniale, hans storslaede, hans modige Idé om, at Bønder er ogsaa Mennesker. Ja, for han levede jo i en Tid, da man var nær ved at betvivle det; en lille Klike højtopleste i København havde forpagtet Dannelsen i Danmark. Nu er det jo saa ganske omvendt. Nu mærker man idelig i de københavnske Aviser en Hensyntagen og Ydmyghed over for Provinsen, ja endog "Politiken"s Journalister flytter nu selveste Hamlet langt bort fra København og erklærer som Folkets eneste Redning, at vi jo Gudskelov alle er Jyder for Vorherre. Dengang var det anderledes. Grundtvig var en gal Mand, naar han kunde tænke paa at byde Bønderkarlene Kost som Kunst og Aand; han gjorde det, sendte sine Disciple ud i Landet, trodsede Borgerhovmod og Bondetræghed - og sejrede.

Og nu i Dag knejser Borg ved Borg over Danmark, en Skare af - tys, tys, tys! Hvordan forholder det sig egentlig med disse Pragtbygninger? Hvad omslutter de? Fuldtallige Troppe af videbegærlige unge ikke blot fra Bondestanden, men fra den nysejrende Underklasse, Arbejderne? Og staar der Mænd paa Katedrene, der taler Grundtvigs Aand og af Grundtvigs Tro?

Gud tilgive mig, at jeg siger Sandheden ved denne Lejlighed! Men disse Slotte skulde aldrig være rejst. Vorherre ser nu engang bedst ved en Tranlampe. Det er et økonomisk Slid at holde alt det i Gang, en Spekuleren, en Tiggen og en Kæmpen, der tærer af Kræfter, som skulde forbeholdes større og mindre iøjneflimrende Opgaver. Og Grundtvigs Kamphumør blegedes ud i Højskolernes Luft og blev til Oppositionstrang. Og hans Dødsfjende Ratio-

nalismen blev en mere og mere velset Gæst: Internationalismen, smaa bogstaver, Svineavl m. m. Aanden var ikke længere til Stede, som kunde besjæle et nyt Kuld Disciple til sejr- rigt at gaa til Brostensfolket, som de første var gaaet til Muldmændene. Og Bønderne var saa meget Mennesker, at de forlangte Skidt eller Kanel. De var draget til Højskolerne for at træffe Vorherre, og de fandt sig ikke i at møde en Landbrugskonsulent som konstitueret i hans Embede.

”Fallit! Fallit! Fallit!” skrider det inden i mig; ”du fylder 150 Aar, gamle Grundtvig, og maa i den Anledning erklæres fallit”.

Og det er jeg skidt tilpas med; for jeg kan saa godt lide Morten Luther; og ham har jeg altid syntes, du saadan har lignet.

Jeg søger Hjælp i ”Politiken”s Kronik, hvor Grundtvig behandles af en meget dygtig og meget højskoleinteressert ung Skribent, der altid er under Aandens Pres og Sus saa voldsomt, at han maa skrive sine Tanker ned, endnu inden han faar dem tænkt. Kronikken bestaar af 18 Spalter, og da jeg er færdig med dem, er mit Haar blevet hvidt. ”Hvordan kan en Mand som denne Grundtvig fylde 150?” spørger jeg mig selv; ”han burde aldrig kunne blive mere end 60; højst Høffdings Alder; her læser jeg jo, at ”hvad han vilde, var at indbrænde en Respekt for Menneskeværdighed. Paa dette byggede han sin Højskole - -” her falder Pennen mig af Haanden.

Da gaar det pludselig op for mig, at i disse 18 Spalter er der et Navn, der mangler - og mit Haar antager sin naturlige Farve paany fraset en enkelt Lok, der er fordærvet for Livstid. Nu aner jeg Sammenhængen: Redaktør Koppel har forbudt Kronikøren at nævne Guds Navn. En Kronik om Grundtvig uden Nævnelse af dette Navn - det bliver en løjerlig Grundtvig.

Og nu har jeg faaet fat i min Salmebog og er ganske rolig; han bliver 300 Aar, 500 Aar, han bliver ældre end hans Bispforgænger Absalon.

For hvad vilde Grundtvig? Ikke ”det levende Ord” og ikke ”Frihed” og ikke ”Højskole” i sig selv, men alt dette talt og skænket og baaret af Gud. Han vilde Gud, Hr. Jørgen Bukhdal. Og uden Gud vilde han intet og ingenting.

*

Grundtvig var dansk Præstesøn, født paa Sjælland, vokset op ved Heden, virkede i København. Det er hele Danmark, Ø og Halvø, By og Land, Natur og Kirke. Og han elskede Danmark, elskede det med hele sin Kæmpekrop og sin Heltesjæl, dets Fortid, dets Nutid, dets Fremtid. Elskede det, saa han kunde blive sindssyg (dette Ord taget bogstaveligt i hele sin grænseløse Gru) af at tænke paa Adskillelse fra det, paa Undergang for det.

Ja, fra Kærligheden til Danmark bredte hans vældige Sind sig ud til at favne om hele Verden, det ganske Liv. Den Kærlighed til denne Jord var for ham dødsensblodig Alvor; han kunde ikke bære den Tanke: den elskedes Død. Men hvor var der Middel mod Undergangen, som alt var underlagt? Hvor var der Sejr for Døden? Intet Steds, saa vidt menneskelig Sans og Forstand og Evne naar at række. Saa vender han sig da til en Verden, der kan ligge uden for eller over Mennesket; det hedder i religiøst Sprog: Saa kaster han sig ind paa den levende Gud. Og Gud hørte ham. Røsten, der talte til Paulus, talte ogsaa til Grundtvig.

Deraf hans Taknemlighed for det levende Ord, det Ord, der lød for ham igen i Daabens og Nadverens Gaader.

Hvad Grundtvig vilde, det var det evige Liv for alt Liv. NB. rensset fra Synden. Hele hans Liv var en Dødskamp, indtil den var stridt igennem, saa han blideligt kunde sove hen, som Sol i Høst gaar ned, en Dødskamp ikke for at bevare sit eget Liv blot, men det danske Folks Liv, ja, alle Livs Liv. Men her i Danmark var hans Plads; for Dannerfolket maatte han særlig stride - for at faa rakt det det Ord, der ene kan frelse. Derfor tænkte han paa Børnene, at dødt Stof ikke skulde presses i dem i Skolen, men Livets Kilder skulde springe for dem der, paa de unge, at Højskolen kunde - ja, ikke lære dem, men vække i dem Had til Synd og Død, Vilje og Bøn til Sejr og Liv, paa alle Mænd og Kvinder i deres Gerning ved at synge og prædike for dem om den Ansvarsbevidsthed, der kun kan gro under Frihed, og som er Sjælens Betingelse for at kunne vælge mellem godt og ondt, og paa de gamle - ja, for han var jo Præst i Vartov.

Dette var, hvad Grundtvig vilde. At fremstille ham paa anden Maade er at tage nogle Øjebliksfotografier af ham i forskellige Stillinger. Maleriet af ham ligger i hans Salmebog. Den er af Legemsstørrelse med Guldspænde for. *Lidt* ondt kan der siges om den: det slemme latinske Sprog kan selv i de dejligste Salmer filtre Ordene drilsk sammen (Kildevæld kun er Budskab mit - Efterskin de og Efterklang - arme Konfirmander!), Rytme og Rim kan lave ham nogle værre Spasstreger, og, hvad allerværst er, han kan slippe til at komme ud i det rent vilde, naar Begejstringen bortfører ham fra alle Sagligheds Dale. Men ikke tit har Kristendommens Tunge talt barnekærere end i "Dejlig er den Himmel blaa", sjældent stilfærdigere og mere indtrængende end i hans Helligaands-Paakaldelser, sjældent mere anraabende end "Mit Lys i Mørke, Jesus sød", aldrig sejrrigere end i hans Paaskejubil.

*

Hvad skal vi saa sige om Fallitten? Vi skal sige: Giv Tid! Han, der har skænket os saadanne Toner, er en ung Mand endnu. I Løbet af de følgende Aarhundreder kan der komme Slægter, der bedre end vi kan løfte hans Arv - uden at forløfte sig, uden at forvanske og forvilde sig. Naar Hitler og Stalin salmeløse er gaaet i deres Grave, lever Grundtvig endnu, saa længe hans levende Ord i Salmerne faar Hjertestreng til at skælve. Maaske der da ogsaa kan fremstaa en Personlighed, som kan udforme hans Skoletanker sundt og myndigt og skabe Liv af dem. Og maaske hans Højskoler igen vil rejse sig, mindre prunkende, men som Arner for Aand, og atter lægge Ungdommen Sange paa Læben af en lidt anden Tone end denne: "Nu er den gal igen med Frederikke!"

Kaj Munk.

E. S. Og hvem ved saa endda til syvende og sidst, hvad Grundtvig synes om Hitler? Vel elskede han Friheden højt. Men han hadede Kaos højere.

K. M.